

5. Trh – analýza. Poptávka, nabídka, elasticity, užitková a produkční funkce.

Teorie spotřebitele x teorie firmy

5.1.1 Teorie spotřebitele

Ekonomie zkoumá preference mezi statky. Nezkoumá je ale přímo, nýbrž prostřednictvím užitku. Užitek lze nahlížet kardinálně nebo ordinálně. Na pomoc si bere tzv. indifferenční křivky, mluvíme též o indifferenční analýze. Graf indifferenčních křivek jednotlivého spotřebitele je indifferenční mapa.

Předpoklady indifferenční analýzy:

1. Vždy se pohybují ve druhém kvadrantu kombinace statků
2. Jsou negativně skloněné (pokud tedy spotřeba jednoho statku vzroste, vzroste i celkové uspokojení, pokud nebude kompenzováno poklesem spotřeby druhého statku. (Vyloučeno je nasycení je vyloučeno (tzn. růst spotřeby obou statků je preferován před žádným růstem).
3. Kompletnost – každý bod na křivce znázorňuje stejně preferovanou kombinaci statků a zároveň je více nebo méně preferovanou kombinací, než body mimo křivku.
4. Transitivita – bod na křivce I^2 je preferován před bodem na křivce I^1 a bod na křivce I^3 je preferován před bodem na křivce I^2 . To vylučuje křížení křivek.
5. Přísná konvexnost – substituční efekt – čím více spotřebitel omezuje spotřebu jednoho statku, tím větší množství jiného statku potřebuje pro své nasycení.

* Axiom úplnosti srovnání – pro libovolné spotřební koše A a B je spotřebitel schopen rozhodnout jestli $U(A)$ je větší, menší, nebo rovno $U(B)$.

* Axiom tranzitivity – pokud A, B, C jsou spotřební koše a platí $U(A) > U(B)$ a zároveň $U(B) > U(C)$, pak platí $U(A) > U(C)$.

Obvykle, ne však vždy splňuje spotřebitelská volba i další dva pomocné axiomy:

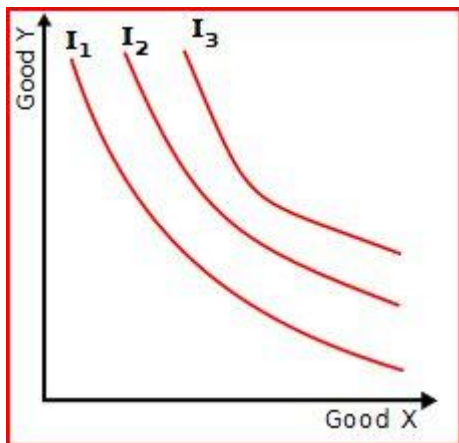
* Axiom nepřesycení (více je lépe) – tento axiom říká, že větší množství statku je preferováno před menším.

* Axiom rozmanitosti (rozmanitá spotřeba je preferována před monomaniakální) – pokud A, B a C jsou spotřební koše, kde C je konvexní kombinací A a B a je od nich různý a platí $U(A) = U(B)$ a $U(C) > U(A)$.

$U(A)$ představuje užitek plynoucí ze spotřeby spotřebního koše A. Použití tohoto zápisu v axiomech vyjadřuje míru preferencí. Tzn. $U(A) > U(B)$ znamená, že je spotřební koš A preferován před spotřebním košem B.

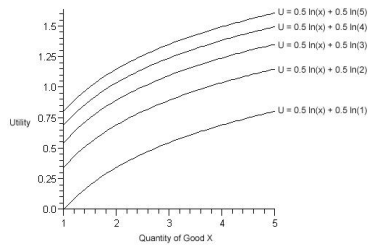
Indifferenční analýza v tomto jednoduchém modelu předpokládá konstantní ceny a příjem.

Kompletnost a tranzitivita = racionalita

Mezní míra substituce X za Y. Normálně je $MRS_{xy} \geq 0$

**Two Good Indifference Curve Example Using the Utility Function:
 $U=0.5 \ln(x) + 0.5 \ln(y)$**

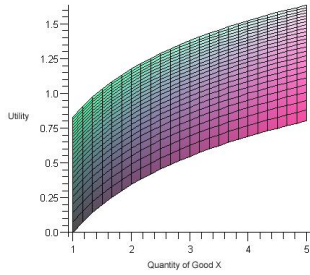

Each curve in this figure shows how utility increases as we give the individual more of good x but hold her consumption of good y fixed. There is one curve with y fixed at each of $y=1, y=2, y=3, y=4$ and $y=5$. We can draw a similar figure in the x, U space in which we fix x at various levels.

The slope of these curves at a point is given by the partial derivative of the utility function with respect to x .

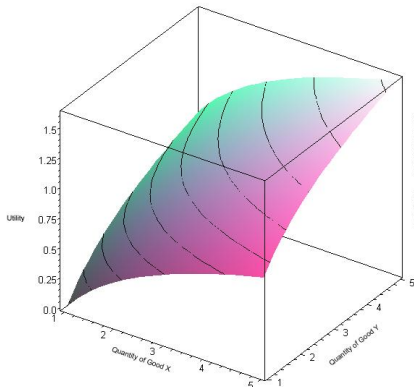
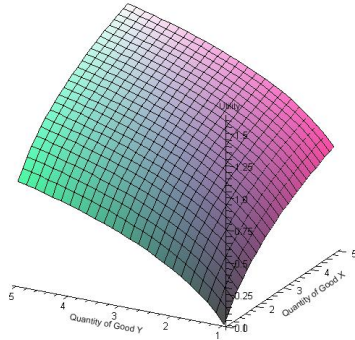
$$\frac{\partial U}{\partial x} = \frac{0.5}{x}$$

Note that this value is decreasing in x so that the slope of the utility curves becomes flatter at higher levels of x (the curves are concave). This is known as diminishing marginal utility—each unit of x gives the consumer less additional utility than did the last one.

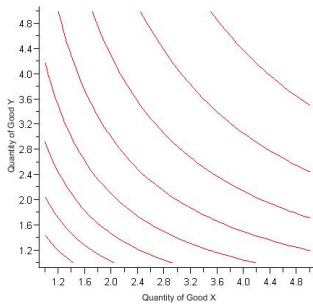
Taking these curves and plotting them in the three-dimensional x, y, U space produces a 3D surface as shown in these next two figures. Given any combination of x and y we can read from this figure the corresponding level of utility.

Higher points on this surface represent higher levels of utility (a greater value on the U axis). Thus, the rational consumer will typically seek to consume the combination of x and y associated with the highest feasible point.

The lines on the surface in this figure are contours (or level curves). Much like contour lines on a map, they represent points on the surface that are of equal height (i.e. of equal utility).

If any two points lie on the same contour then the two x, y bundles associated with those points grant the individual an equal level of utility.

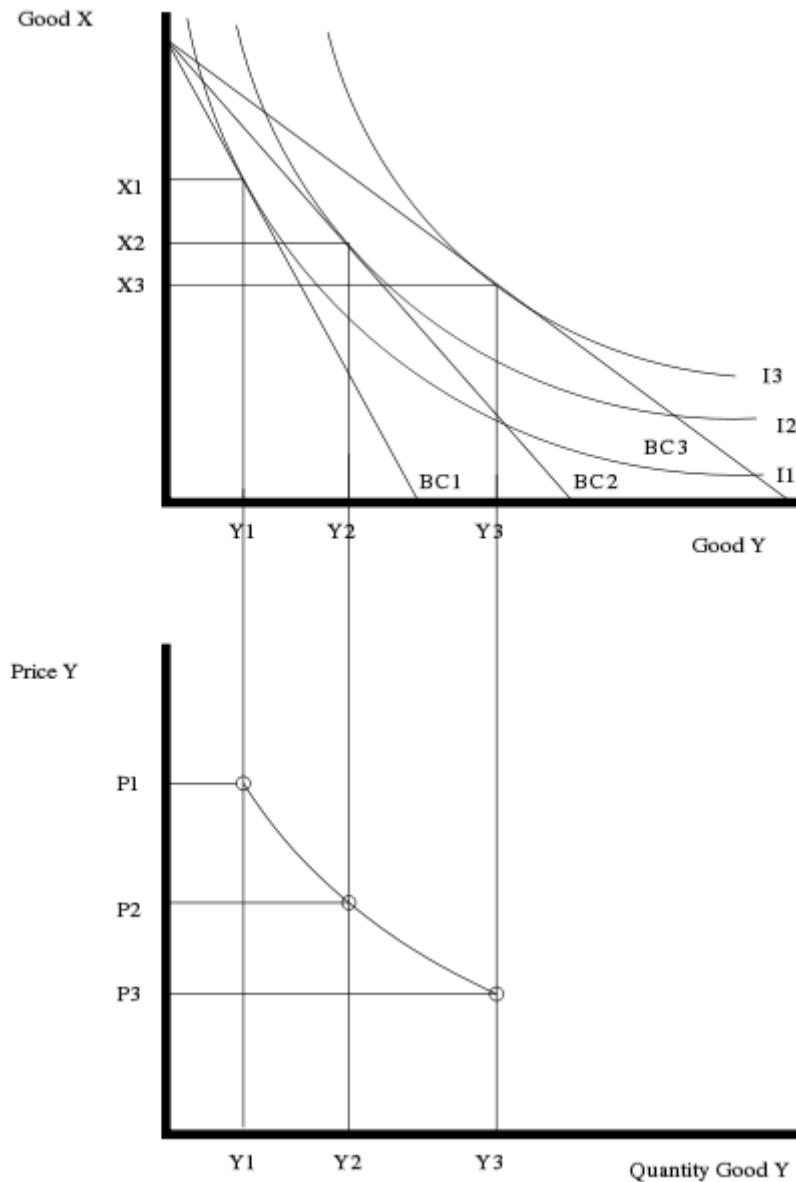
If we plot the contour lines above in two dimensional x, y space we obtain the familiar indifference curve representing combinations of x and y associated with equal levels of utility.

Substituční efekt – změna kombinace statků při změně ceny jednoho z nich.

Důchodový efekt – změna v poptávaném množství při změně (reálného) příjmu.

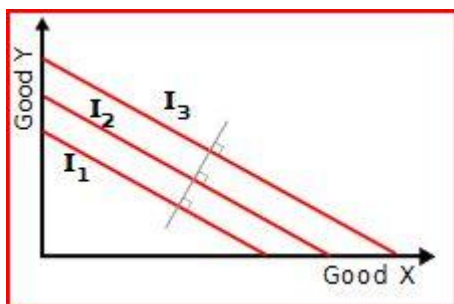
Normální a inferiorní statky (u nich při růstu příjmu klesá spotřebovávané množství).

Když namalujeme křivky pro různé ceny statek Y, dostaneme poptávkovou křivku pro statek Y.

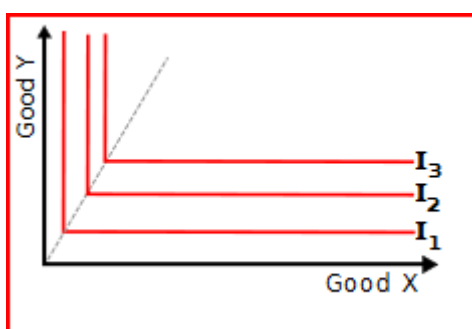
Dokonalé substituty

Jsou-li dva statky dokonalými substituty, indifferenční křivky budou mít konstantní sklon, protože spotřebitel bude nakupovat v pevném poměru, tedy mezní míra substituce X a Y je konstantní.

Dokonalé komplementy

Jsou-li dva statky perfektními komplementy, budou indifferenční křivky ve tvaru „L“. Například levá a pravá bota. Spotřebitel má nulový mezní užitek z dodatečné levé boty. Mezní míra substituce je nulová, resp. nekonečná.

Celkový užitek a mezní užitek – viz str. 71 FUCHS

5.1.2 Poptávka

„...představuje souhrn všech zamýšlených koupí“ (Fuchs a Tuleja, 2005:50)

agregátní (celková) – celkový objem produkce, který chtějí poptávající koupit

individuální – poptávka jednotlivého kupujícího (za daného rozpočtového omezení...)

dílčí (tržní) – poptávka po jednom výrobku od různých kupujících

Tzv. zákon klesající poptávky, resp. rostoucí nabídky (s růstem ceny)

Pružnost poptávky (elasticita) je vztah mezi cenou a poptávaným množstvím. Cenová elasticita – procentní změny množství k procentní změně ceny.

$E_{pd} > 1$ – pružná poptávka

$E_{pd} = 1$ – jednotkově pružná poptávka

$E_{pd} < 1$ nepružná poptávka

(příklad – pružnost poptávky po benzínu 0,64)

5.1.3 Nabídka

„Souhrn všech zamýšlených prodejů, se kterými přicházejí na trh výrobci“ (Fuchs a Tuleja, 2005:50)

agregátní (celková) – makroekonomický agregát, souhrn všech nabídek všech výrobců na trhu

individuální – nabídka jednotlivého výrobce

dílčí (tržní) – nabídka jednoho výrobku od více výrobců.

Teorie izokvant - kombinace výrobních faktorů, obdoba indiferenčních křivek.

Elasticita nabídky - ve velmi krátkém období neelastická, v krátkém období mírně elastická a v dlouhém období elastická. Fuchs, str. 95.

Ustavení rovnovážné ceny – grafické zobrazení.